

ALACAĞIN TEMLİKİ HALİNDE VE AYNI ÖDEMELERDE TEVSİK ZORUNLULUĞU

Memiş KÜRK*

I-GİRİŞ:

Tevsik zorunluluğu Maliye Bakanlığı tarafından kayıt dışı ekonomi ile mücadele amacıyla getirilen uygulamalardan birisidir. Bu uygulama ile ticari işlemler ve finansal hareketlerin taraflarının izlenmesi ve vergiyi doğuran işlemlerin mali kurumların kayıt ve belgeleri yardımıyla tespit edilmesi amacıyla, tahsilat ve ödemelerin banka veya finans kurumlarınca düzenlenen belgelerle tevsik edilmesi zorunluluğu getirilmiştir.

01.08.2003 tarihinde yürürlüğe giren tevsik zorunluluğu ile ilgili uygulamada bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu yazımızda bu sorunlardan ikisine değinilecektir. Bunlardan birincisi alacağın temlik halinde tevsik zorunluluğu olup olmadığı diğeri ise aynı ödemeler(borcun mal veya hizmet ile ödenmesi) halinde tevsik zorunluluğu olup olmadığı hususlarıdır.

II-KONU İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER:

Tevsik zorunluluğu ile ilgili ilk düzenleme 4 Temmuz 2003 tarih ve 25158 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 320 sıra no.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile yapılmıştır. Daha sonra düzenlenen genel tebliğ ve sirkülerler (ve hatta bazı muktezalar) konu ile ilgili uygulamada yaşanan aksaklıkları giderme amaçlıdır

Tahsilat ve ödemelerin banka veya finans kurumlarınca düzenlenen belgelerle tevsik edilmesi zorunluluğunun kapsamı 320, 323, 324, 327 ve 332 sıra no.lu VUK. Genel Tebliği ile düzenlenmiştir. İlgili tebliğler gereğince, birinci ve

* Vergi Denetmeni

ikinci sınıf tüccarlar, kazancı basit usulde tespit edilenler, defter tutmak zorunda olan çiftçiler, serbest meslek erbabı ile vergiden muaf esnafın kendi aralarında yapacakları ticari işlemleri ile nihai tüketicilerden (Türkiye’de mukim olmayan yabancılar hariç) mal veya hizmet bedeli olarak yapacakları **5.000 YTL**’yi aşan tahsilat ve ödemelerinin 01.08.2003 tarihinden itibaren, banka, özel finans kurumları veya PTT aracı kılınarak yapılması ve bu kurumlarca düzenlenen dekont veya hesap bildirim cetvelleri ile tevsiki zorunludur.

Başlangıçta ticari işlemler için belirlenen had 5.000 YTL iken tespit edilen bu tutar hiç uygulanmamıştır. 323 sıra no.lu VUK. Genel Tebliği ile 01.08.2003 tarihinden itibaren bu tutar **10.000 YTL**’ye çıkarılmış, 01.05.2004 tarihinden itibaren ise 332 sıra no.lu VUK. Genel Tebliği ile **8.000 YTL** olarak uygulanmaktadır.

Tespit edilen tutarın altında kalan tahsilat veya ödemelerin banka veya özel finans kurumları veya PTT aracılığıyla yapılması ihtiyaridir. Tespit edilen tutarı aşan avansların da banka, özel finans kurumları veya PTT tarafından düzenlenen belgelerle tevsiki zorunludur.

Tespit edilen tutarın üzerinde kalan işlemlerin tevsik zorunluluğundan kaçınmak amacıyla parçalara ayrılması kabul edilmeyecek, aynı günde aynı

kişi veya kurumlarla yapılan işlemler tek bir ödeme veya tahsilat kabul edilecektir.

Vergi Usul Kanununun mükerrer 257’nci maddesinin Maliye Bakanlığı’na verilen yetkiye istinaden yayımlanan ve 243 ve 246 sıra no.lu VUK Genel Tebliği ile bankalara düzenleme zorunluluğu getirilen, dekont veya hesap bildirim cetvelleri ile tevsik edilme zorunluluğu uygulaması eskiden olduğu gibi devam etmektedir.

Özel finans kurumları da, 04.07.2003 tarihinden itibaren üç ay içinde sözü edilen Genel Tebliğlerde belirtilen usul ve esaslar ile aynı bilgileri içeren dekont veya bildirim cetvelleri düzenlemek zorundadır. Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü (PTT) aracılığıyla yapılacak tahsilat ve ödemelerde tevsik kapsamındadır.

323 seri nolu VUK Genel Tebliği ile tevsik zorunluluğu kapsamına giren kişiler ile nihai tüketicilerin genel ve katma bütçeli idareler ile döner sermaye işletmelerine yapacakları ödeme veya tahsilat işlemlerine ilave olarak aşağıdaki kurum ve kuruluşlarda yapılan işlemler de ilave edilmiştir.

- 1-Sermaye piyasası aracı kurumlarında,
- 2-Yetkili döviz müesseselerinde,
- 3-Noterlerde,
- 4-Tapu idarelerinde

yapılan işlemlere konu ödeme ve tahsilatların belirtilen kurumlar aracı kılınarak yapılması halinde tevsik zorunluluğu bulunmamaktadır.

* Vergi Denetmeni

332 sıra no.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile tevsik zorunluluğu kapsamı dışındaki işlemlerin neler olduğu açıklanmıştır. Buna göre; Genel ve katma bütçeli idareler, il özel idareleri, belediyeler ile bunların teşkil ettikleri birlikler, kanunla kurulan diğer kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına ait veya tabi olan veyahut bunlar tarafından kurulan ve işletilen müesseseler ile döner sermayeli kuruluşlar veya bunlara ait veya tabi diğer müesseseler tarafından yapılan ihale işlemlerine ilişkin yatırılması gereken teminat tutarları, belirtilen limiti aşıya bile bunlara ilişkin ödeme ve tahsilatların; banka, özel finans kurumları veya Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü aracı kılınarak yapılması zorunluluğu bulunmamaktadır.

II-ALACAĞIN TEMLİKİ HALİNDE TEVSİK ZORUNLULUĞU:

Alacağın temliki, borç ilişkisinden doğan belli bir talep hakkının devrine yönelik olarak, alacaklı ile onu devralan üçüncü kişi arasında, borçlunun rızasını aramaksızın yapılan ve sadece kazandırıcı bir tasarruf işlemi niteliği taşıyan şekilde bağlı bir sözleşmedir.

Temlik ile alacaklı değişir ve alacak, temlik alan üçüncü kişiye geçer. Bu andan itibaren, borcun ödenmesini istemek hakkı da yeni alacaklıya geçer.

Borçlar Hukukumuzun düzenlemesine göre, borçlunun rızasının alınmasına veya borçluya bilgi verilmesine gerek olmaksızın alacaklı, üçüncü bir şahsa alacağını temlik edebilir. Fakat temlik sonucunda borçlunun durumunun eskiye oranla kötüleşmemesi gerekir. Bu nedenle borçlu, temliki öğrendiği zaman eski alacaklıya karşı sahip olduğu tüm itiraz ve defileri (savunmaları), yeni alacaklıya karşı da ileri sürebilir.

Temlik esas itibariyle yeni alacaklıya fon aktarımını amaçlayan bir işlemdir. Ancak temlik, alacağı devralana bir teminat (garanti) sağlama amacına da yönelik olabilir.

Alacağın temlikinin geçerli olabilmesi için; bir alacağın mevcudiyeti, sözleşmeye bağlanması, temlik edenin tasarrufa yetkili olması ve temlikin yasaklanmamış olması gereklidir.

Alacağın temliki bir akittir. Bu nedenle yalnız temlik edenin tek taraflı iradesiyle meydana gelmez, alacağı temlik alanın da (temellük edenin de) açık ya da örtülü (zımni) kabulü gerekir.

Temlik akdi şekle bağlıdır. Yazılı şekilde yapılmadıkça alacağın temliki muteber olmaz. Temlik senedinde yalnızca temlik edenin imzasının bu-

lunmasıyla şekil şartı yerine getirilmiş olur.

Uygulamada bazı işletmelerin başka işletmelere olan borçlarını kapatmak amacıyla alacaklı olduğu firma ile alacağın temlik anlaşması yaparak nakit hareketi olmaksızın borçlarını kapattıkları görülmektedir. Yukarıda açıklandığı üzere hukuki açıdan hiçbir sakıncası olmayan bu durumun ayrıca tevsik zorunluluğu kapsamında olup olmadığı konusunda Maliye Bakanlığı tarafından 10.03.2004 tarihli ve B.07.4.DEF.0.34.20/VUK-Mük.257 sayılı mükteza verilmiştir. İlgili mükteza şu şekildedir.

“ 323 sıra numaralı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinin Tevsiki Zorunlu Olmayan Ödemeler ve Tahsilatlar başlıklı 4’üncü maddesinde ise,“ Tevsik zorunluluğu kapsamına giren kişiler ile nihai tüketicilerin genel ve katma bütçeli idareler ile döner sermaye işletmelerine yapacakları ödeme veya tahsilat işlemlerine ilave olarak aşağıdaki kurum ve kuruluşlarda yapılan işlemler de ilave edilmiştir.

- 1- Sermaye piyasası aracı kurumlarında,
- 2- Yetkili döviz müesseselerinde,
- 3- Noterlerde,
- 4- Tapu idarelerinde

yapılan işlemlere konu ödeme ve tahsilatların belirtilen kurumlar aracı kılinarak yapılması zorunlu bulunmaktadır.” denilmektedir.

Bu durumda, yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde şirketinizce 8.000 YTL’yi aşan bir alacağınızın Borçlar Kanununun 162’nci maddesine göre düzenlenen temlik sözleşmesi ile bir başkasına devir edilmesi halinde söz konusu temlik sözleşmesinin noterde düzenlenmesi koşulu ile yapılacak borç ödemesinin banka, özel finans kurumu veya PTT aracı kılınmadan tevsik edilmesi mümkün bulunmaktadır.”

Bahsedilen mükteza gereğince işletmelerin alacağın temlik sözleşmelerini noterde yapmaları şartıyla ayrıca borç ödemeleri için banka, özel finans kurumu veya PTT aracı ile tevsik zorunluluğu bulunmamaktadır. Sözleşmenin noter aracılığı ile yapılmadığı takdirde tevsik zorunluluğuna uyulmadığı gerekçesiyle işleme konu tutarın %5 i oranında özel usulsüzlük cezası uygulanacaktır.

IV- AYNİ ÖDEMELERDE TEVSİK ZORUNLULUĞU:

Ayni ödeme bir borcun para yerine mal veya hizmet ile ödenmesidir. 320 sıra no.lu VUK. Genel Tebliği ile (ve takip eden Tebliğlerle) açıklığa kavuşmayan hususlardan birisi de işletmeler arasında karşılıklı ayni ödemeler olması halinde tevsik zorunluluğu olup olmadığı konusu olmuştur.

İşletmeler arasında uzun süreli ticari ilişkilerin olması sık karşılaşılan bir durumdur. İşletmeler arasında yapılan karşılıklı emtia satışları neticesinde alacak borç ilişkisi doğmaktadır. Genellikle bu tür işlemlerde alacak ve borçlar mahsup edilmekte dolayısıyla herhangi bir nakit hareketi söz konusu olmamaktadır. Ancak mahsup işlemi sonunda fark var ise nakdi olarak ödeme yapılmaktadır.

Mükellefler arasında mahsup işlemi olarak da adlandırılan konu hakkında tevsik zorunluluğu olup olmayacağı konusunda uygulamada tereddütler yaşanması nedeniyle Maliye Bakanlığı tarafından verilen 05.04.2006 tarih ve B.07.1.GİB. 4.34.19.02/ VUK.1 /257 sayılı mukteza aşağıdaki gibidir.

“Şirketinizin sahibi bulunduğu iki adet un fabrikasında üretilen un imalatçı ve ihracatçı sıfatıyla iç piyasaya sattığınızı, aynı zamanda gümrük beyannamesi ile yürürlükteki ihracat mevzuatına uygun olarak ihraç ettiğinizi, imal ettiğiniz un talepleri karşılamadığı dönemlerde diğer un fabrikalarından un satın aldığınızı ve karşılığında buğday satışı yaptığınızı, bu türlü satılan mal karşılığında, mal satın alınması şeklindeki ticari işlemlerde finansal hareket olmadığı için VUK.’nun 320, 323 ve 324 sıra no.lu Genel Tebliği kapsamında nakit ödeme ve tahsilatın söz konusu olmadığını, söz konusu cari hesapların kar-

şılıklı mahsup yolu ile kapatıldığını belirterek, şirketiniz tarafından yapılan bu işlemin tebliğlere aykırı olup olmadığı hususunu sormaktasınız.

Vergi Usul Kanununun mükerrer 257’nci maddesinin birinci fıkrasının (2) numaralı bendi ile Bakanlığımıza, mükelleflere muameleleri ile ilgili tahsilat ve ödemelerini banka veya benzeri finans kurumlarınca düzenlenen belgelerle tevsik etmeleri zorunluluğunu getirme ve bu zorunluluğun kapsamını ve uygulamaya ilişkin usul ve esaslarını belirleme yetkisi verilmiştir.

Bu yetkiye dayanılarak tahsilat ve ödemelerin tevsik zorunluluğunun kapsamı, işlem tutarı, başlangıç tarihleri ve uygulanma esasları yayımlanan 320, 323, 324 sıra no.lu VUK. Genel Tebliğlerinde düzenlenmiştir.

Söz konusu Tebliğlerde ayrıntılı olarak belirtildiği üzere; Birinci ve ikinci sınıf tüccarlar, kazancı basit usulde tespit edilenler, defter tutmak zorunda olan çiftçiler, serbest meslek erbabı ile vergiden muaf esnafın kendi aralarında yapacakları ticari işlemleri ile nihai tüketicilerden (Türkiye’de mukim olmayan yabancılar hariç) mal veya hizmet bedeli olarak yapacakları 10.000 YTL’sini aşan tahsilat ve ödemelerinin (1.5.2004 tarihinden sonra 8.000 YTL. aşan tutarlar) banka veya özel finans kurumları ile posta idaresi

aracı kılınaarak yapılması ve bu kurumlarca düzenlenen dekont veya hesap bildirim cetvelleri ile tevsiki zorunludur. Tespit edilen tutarın altında kalan tahsilat veya ödemelerin banka veya özel finans kurumları ile posta idaresi aracılığıyla yapılması ihtiyaridir.

Yine; Tespit edilen tutarı aşan avansların da banka veya özel finans kurumları ile posta idaresince düzenlenen belgelerle tevsiki zorunludur. İşletmelerin kendi ortakları ile diğer gerçek ve tüzel kişilerle olan ve herhangi bir ticari içeriği olmayan nakit hareketlerinde işlem tutarı 8.000.- YTL'yi aşması halinde de tahsilat ve ödemelerin banka veya özel finans kurumları ile posta idaresince düzenlenen belgelerle tevsiki zorunludur.

8.000.- YTL. aşan mal ve hizmet bedelinin farklı tarihlerde ödenmesi halinde de her bir ödemenin tahsilat ve ödemenin yapılacağı kurumlarca düzenlenen belgelerle tevsiki zorunludur. VUK.'nun Mük. 257'nci maddesindeki yetkiye dayanılarak 320, 323, 324 sıra no.lu Genel Tebliğlerle yapılan düzenlemeler ile ticari işlemler ve finansal hareketlerin taraflarının izlenmesi ve vergiyi doğuran olayların mali kurumların kayıt ve belgeleri yardımıyla tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Dilekçenizde bahsedildiği üzere; iki firma arasındaki emtia alış ve satışları

karşılığında nakit ödeme ve tahsilat söz konusu olmadan cari hesapların karşılıklı olarak mahsup yoluyla kapatıldığı durumda finansal bir hareketten bahsedilemeyeceğinden mahsup yoluyla kapatılan tutarların da banka veya özel finans kurumları ile posta idaresince düzenlenen belgelerle tevsiki de zaten mümkün bulunmaktadır.

Diğer taraftan; mal aldığınız firmalar hakkında SMİYB. kullandığı veya düzenlediği konusunda herhangi bir rapor veya olumsuz bir tespit olması, diğer bir ifade ile müteselsil sorumluluk uygulamasını gerektiren bir durum bulunmaması halinde alınan mal bedellerinin mal karşılığı ödenmesi tek başına iadeye engel teşkil etmemektedir.”

Mükellefler arasındaki karşılıklı emtia alış ve satışı halinde, mahsup yöntemi ile cari hesaplar karşılıklı olarak kapatılmakta herhangi bir nakit çıkışı söz konusu olmamaktadır. Tevsik zorunluluğu ile ilgili uygulamanın amacı finansal hareketlerin kontrol altına alınmasıdır. Bu nedenle verilen mukteza uygulama ile bağdaşmaktadır. Çünkü mahsup yönteminde herhangi bir finansal hareket söz konusu değildir. Ancak mahsup işlemleri yapıldıktan sonra kalan tutarlar tevsik zorunluluğu tutarının üzerinde ise bu tutarların banka veya özel finans kurumları ile posta idaresince düzenlenen bel-

gelerle tevsik edilmesi gerektiği açıktır.

IV SONUÇ:

İlk kez 4 Temmuz 2003 tarih ve 25158 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 320 sıra no.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile 01.08.2003 tarihinden itibaren yürürlüğe konulan tevsik zorunluluğu ile ilgili olarak zaman zaman uygulamada sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu yazımızda karşılaşılan sorunların müktezalarla çözüme kavuşturulduğu iki konuya değinilmiştir.

Yazımızın yukarıdaki bölümlerinde açıklandığı üzere borç ödemesinin

alacağın temlik sözleşmesi ile yapılması halinde temlikin noterde yapılması şartıyla tevsik zorunluluğu bulunmamaktadır. Yine borcun aynı olarak (borcun mal ile veya hizmet ile) ödenmesi halinde nakit hareketi söz konusu olmadığı için tevsik zorunluluğu bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA:

320 no’lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği. Ankara : Resmi Gazete

323 no’lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği. Ankara : Resmi Gazete

332 no’lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği. Ankara : Resmi Gazete

